

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры
Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа

СУЧАСНЫЯ
ПРАБЛЕМЫ
АНАМАСТЫКІ

Зборнік
навуковых артыкулаў

Заснаваны ў 2022 годзе

Выпуск 1

Да 85-годдзя з дня нараджэння В. П. Лемцюговай

Мінск
«Беларуская навука»
2022

УДК 81'373.20(082)

Зборнік змяшчае навуковыя артыкулы айчынных і замежных даследчыкаў у галіне анамастыкі. Работы закранаюць розныя віды анамастычнай лексікі і адлюстроўваюць сучасны стан беларускай і ў цэлым славянскай навукі аб уласных імёнах. Падаецца таксама падборка матэрыялаў да слоўнікаў.

Выданне адрасуецца спецыялістам у галіне анамастыкі (мовазнаўцам, гісторыкам, географам), краязнаўцам, выкладчыкам, студэнтам і школьнікам, а таксама ўсім, хто цікавіцца пытаннямі паходжання і функцыянавання ўласных імёнаў.

Навуковы рэдактар

кандыдат філалагічных навук І. Л. Капылоў

Адказныя рэдактары:

кандыдат філалагічных навук А. М. Лапцёнак

кандыдат філалагічных навук В. У. Міцкевіч

кандыдат філалагічных навук В. А. Шклярык

Рэцэнзенты:

кандыдат філалагічных навук І. У. Будзько

кандыдат філалагічных навук Д. В. Дзятко

ISBN 978-985-08-2834-7

© Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры
НАН Беларусі, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа, 2022
© Афармленне. РУП «Выдавецкі дом «Беларуская навука», 2022

I. E. Ratnikova

THEORETICAL ISSUES OF ONOMASTICS: LANGUAGE TEACHING ASPECTS

The paper gives an overview of applying onomastics in teaching general and special linguistic subjects to specialist and master students at the philological faculty of the BSU. It is demonstrated how being familiar with systemic and functional characteristics of Nomina Propria can help internalize and gain a more complete understanding of such linguistic categories as semantics, concept, metaphor, nomination and predication, theory of precedence etc.

Keywords: proper name, anthroponym, toponym, semantics, concept, metaphor, nomination, predication.

УДК 81'373.21(477.85)

Я. П. Редьква

Чернівці, Україна

СТАРОЖИТНЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА ОЙКОНІМІЯ
(ЕТИМОЛОГІЯ ЗНИКЛИХ НАЗВ ПОСЕЛЕНЬ КОЛИШНЬОЇ
ЛЬВІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ РУСЬКОГО ВОЄВОДСТВА К. XIV – ПОЧ. XV ст.)

В статті представлена етимологія і реконструйовано місце історичної локалізації семи не існуючих сьогодні історичних західноукраїнських ойконімів – *Германів, *Добро[в]тричі, *Зушиці, *Осовиця, *Стародуби, *Стрілища, *Щирецька Воля – бившій Львівській землі Руського воєводства в певній проміжній частині кінця XIV – початку XV вв. (між 1375 і 1416 рр.). Ойконіми складають фрагмент цілісної картини первинного заселення цих територій і містять вказівку на етнічні процеси, які тут відбувалися в середньовіччя.

Ключові слова: ойконім, етимологія ойконімів, регіональна ойконімія, історичні поселенські процеси, топонімічна система.

З'ясовуючи етимологію ойконімів (назв населених пунктів – далі ННП) із старожитніх слов'янських територій, ономасти не повинні легковажити врахуванням історично-поселенських процесів та мають при цьому одночасно займатись хронологічною реконструкцією цих самих процесів, зважаючи на історичну джерельну базу, скриту в історіографічних працях та інших архівних джерелах, які дійшли до нашого часу.

У цій статті хочемо наголосити на тому промовистому факті, що об'єктивність комплексного етимологічного, лексико-семантичного, структурно-словотвірного аналізу ННП – пропріальних одиниць із характерними мотиваційно-значеннєвими функціями – може забезпечити лише глибоке знання та розуміння географічної та історично-суспільної самотності давно заселених територій.

Ойконіми як ономастичні одиниці мають трьохаспектний характер, а саме: а) мовознавчий (назви поселень – це перша все мовні знаки); б) географічний (населені пункти з їхніми назвами – це об'єкти просторово локалізовані); в) історичний (ойконіми тісно пов'язані з об'єктами, які називають, та виникають у хронологічно різні періоди, характеризуючись тривалим періодом становлення назви (субстратно-суперстратні та перейменовувальні процеси, іншомовні впливи).

Об'єктивність лінгвістичного аналізу регіональної ойконімії, об'єктом якої в цій статті виступають ННП колишньої Львівської землі Руського воєводства, а предметом – етимологізація та реконструкція місця локалізації неіснуючих сьогодні сімох поселень і їхніх назв, забезпечується, виходячи з розуміння її як системи всього назвотворчого топонімійного процесу. Адже саме топонімійна системність при максимальному залученні до лінгвістичного аналізу повноти, при можливості, архівної джерельної бази призводить до правдивої етимологізації назв поселень, встановлення їхньої первинної історичної локалізації, повномасштабного бачення етнічних процесів заселення певних регіонів.

Таким чином, продовжуючи комплексне дослідження назв населених пунктів історичної Галичини (вказаної Львівської землі Руського воєводства), ми, окрім зазначеного вище, виходимо

ще й із розуміння цієї території як складової Східно-Карпатського регіону, яка «знаходиться... у центральній частині слов'янського світу на стику трьох великих етнічних масивів – східних, західних і південних слов'ян» [9, с. 97].

Аналізовані нами зниклі назви поселень своєю появою сягають періоду кінця XIV – початку XV ст., позначеного найбільшою інтенсивністю заселення територій Червоної Русі, включно з історичною Львівською землею, і знаменують появу нових населених пунктів, що, зрештою, засвідчують і джерела. Тогочасні політичні конфлікти між Польщею, Литвою, Угорщиною за територію Галицької Русі (Львівська, а також і Галицька землі) наприкінці XIV ст. остаточно згасли, а після розпаду Галицько-Волинського князівства це означало також і зникнення політичного польсько-руського кордону. Вказані події, зрозуміло, ґрунтовно вплинули на систему формування назв поселень на цій території, адже: по-перше, княжий територіальний устрій був замінений (не завжди обґрунтовано й почасти спонтанно) новим адміністративно-територіальним укладом – часом позбавленим зв'язку з природним ландшафтом – і позначений у багатьох випадках неврахуванням змін географічного середовища під впливом антропогенної діяльності людини, об'єктивно покликаних до життя економічним і поселенським розвитком; по-друге, він був тенденційним, тобто пов'язаним із поточними політичними заходами нової влади й адміністративною діяльністю її канцелярійного апарату.

Реконструкція процесу заселення колишньої Львівської землі Руського воєводства в к. XIV ст. та етимологія неіснуючих сьогодні семи ННП зроблені нами на підставі аналізу топонімійного матеріалу, почерпнутого з багатьох середньовічних джерел, а саме: багатотомного видання «Akta grodzkie i ziemskie czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie» [18]; «Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przełomu z wieku 16 na 17. Dział 2: Ziemie Ruskie Rzeczypospolitej» [20]; «Codex diplomaticus Poloniae» [21]; «Lustracje dóbr królewskich 16–18 wieku. Województwa Ruskie, Podolskie i Bełskie. Lustracja województw Ruskiego, Podolskiego i Bełskiego 1564–1565» [26]; «Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej od 1348 do 1607 r.» [27]; «Regna Galicie et Lodomeriae Josephi II et M. Theresiae augg. Iussu ... – 1790 r. Nomina Circulorum (numeris Chartae respondentia)» [31]; «Sąd Grodzki Lwowski» [34]; «Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Ziemie Ruskie: Ruś Czerwona» [38], а також аналізу історіографічних праць к. XIX–XX ст. (напр., П. Домбковського [23] та ін.).

Нижче подаємо етимологію задекларованих неіснуючих сьогодні ойконімів та їхню реконструйовану географічно-просторову локалізацію:

*Германів (село на Магдебурзькому праві у колишньому Пустомитівському повіті, зараз не існує), Hermanów (помилково подано, як Irmanów) 1385, «*de Hermanow*» 1441, 1455, 1456, 1462 [18, t. 2, s. 12, 20; 18, t. 7, s. 99; 18, t. 14, s. 467 (3285); 18, t. 19, s. 495]; Hurmanow 1578 [38, s. 65]; Hermanow 1790 [31, (12 Leopoliensis)]; Hermanów 1882 [33, t. 3, s. 62]; Hermanów 1931–1938 [22, s. 78].

Назва є посесивним утворенням на -овъ (> -ів) від німецької особової назви (далі – ОН) Hermann (пор.: пол. Herman 1436 р., Hermannus 1189 р. [36, t. 2, s. 294], а також пол. прізвище Herman 1511–1523 р. [19, t. 2, s. 38–39]) із первинним значенням – «Германовъ дворъ» (поселення, що належить Герману).

Пор. ННП: пол. Hermanów (3 однойменні назви) [28, t. 3, s. 478]; Herman 1790 р. [31, (10 Samborienfis)]; укр. Германівка (Хрк.) [1, с. 379]. Див. також пояснення походження: [22, s. 77–78].

*Добро[в]тричі (у к. XIV – поч. XV ст. село злилося з населеним пунктом Білка-Шляхетська (з 1946 р. – Верхня Білка, Пуст. р-н, Льв. [1, с. 183]); Dobrowtricz / Dobrowtrycz (Gródek) 1384 р. [18, t. 2, s. 11, 18]; Dobrutricze, z. lw.: «*Dobrutricze alias*» 1391 р. [27, s. 6].

Неіснуюче сьогодні поселення з реконструйованою назвою ***Добро[в]тричі** локалізуємо в межах сучасного населеного пункту Верхня Білка Пустомитівського району Львівської області. Ойконім зараховуємо до відпатронімих композитних утворень на -ичи (> -ичі) з ОН ***Добротричъ** в основі зі значенням: *добротричи* «рід Добротрича». Давня слов'янська антропонімія досить багата на автохтонні імена-композити з компонентом *Добръ* в основі (пор.: ад'єктивні

утворення з посесивною сингулятивною формою на **-jь* (Добромиль, Добромисль) [3, с. 44]; давньоруська ОН Доброгость, Добродѣяшко, Доброславъ [14, с. 129]; сербська ОН Добрибуз / Dobribuz, чеськ. Доброхваль / Dobrochval [29, s. 37]; польська ОН Dobronieg [36, t. 1, s. 3, 493]. Семантично саму ж ОН *Добротрич з певною гіпотетичністю можна кваліфікувати як: «добро втричі», тобто потрійне (досить значне, із символізмом числа «3») добро.

Непереконливо (з огляду на структуру, народноетимологічну інтерпретацію та час появи) виглядає пояснення цієї назви, як похідної від прізвиська *Доброутро, мотивованого, у свою чергу, привітанням *добро(e) утро*, яке начебто засвідчує давньоруське походження цього ойконіма¹.

***Зушиці** (тепер це хутір Зушиця, Яворівський район Львівської обл. [15]), Zusyze (Gródek), Dzuschieze, Dzuszyce (Zusyze) 1375 р., Zusyze (Zduszyce), «*villam Nostram Zdzuszyce in districtu Grodecensi*» 1428, 1442 рр., «*et Dschuschcze*» 1448 р., «*et Dzuschieze*» 1456 р. [18, t. 2, s. 5, 7, 50, 63, 83, 86, 111, 154; 18, t. 7, s. 74]; Zusyze (XVI ст.) [20]; Zusyze, ziemia lwowska, powiat lwowski 1639 р. [34, 390, s. 1241–1242]; Zusyze 1785–1788 [6, s. 133]; Zusyze 1790 [31, (12 Leopoliensis)]; Zusyze 1893 р. [33, t. 14, s. 678]; Zusyze 1931–1938 р. [35, s. 2017].

Назва цього поселення, яке сьогодні є хутором, у всіх джерельних записах (окрім сучасного – Зушиця, позначеного на топографічній карті) має плюральну форму – *Зушиці. Як відомо, польськомовній ойконімній моделі на *-yse* відповідає українська *-ичі*, що зберігають, між іншим, записи: Dzuschieze / Dschusch[y]cze. Тобто первісно назва виступала зі значенням *зушичи* «рід (або піддані) Зуха», а семантично – це «населений пункт, який заселяють *зушичи*» [16, с. 130]. Форми ж *Зушиці та *Зушиця є пізніми та з'явилися як вирівнювання за аналогією до топодемелей на *-иці* та *-иця*. В основі назви лежить патронім *Зух* – польська, як вважаємо, за походженням ОН *Zuch* [36, t. 6, s. 334] із закономірним чергуванням *х // ш*. (< апел.: пол. *zuch* «człowiek dziarski, dzielny, junak, chwyt, śmiałek» [37, 8, s. 628]; укр. *зух* «завзята людина; молодець, хват» [13, т. 3, с. 735], *зух* «молодець, молодчина, удалець» [2, т. 2, с. 189]).

Версія про походження ННП *Зушиці* від начебто первинної назви *Zdziuszyce* (*Zdź- > Z*) та *Dziuszyce* (*Zdź- > Dź-*) з ОН **Zdziuch(a)* < *Zdzisław, Zdzistryj* [22, s. 218] є, на наш погляд, помилковою, адже звукосполучення *здзь-, дзь-* відбивають їхнє закономірне говіркове чергування із з- (як: *дзвінок // діал. звінок*).

***Осовиця**, зникле с. у колишньому Пустомитівському повіті, Львівської обл. (біля р. Зубря); *Krebowlowo* (*dworzyszczce*) / *Kreblów ad Oświęca*, *Oświęca* / *Oswicze* / *Woszwice* / *Oświęca* (*villa*) *ad Zubrza las* (Lwów) 1375 р., «*villa nomine Woschuize sita in districtu lemburgensi*» 1393, «*villam dictam Oschwicza*» 1411 р., *Oszwycze* 1485 р. [18, t. 2, s. 5, 7; 18, t. 3, s. 56, 106; 18, t. 4, s. 24, 26, 76; 18, t. 7, s. 79, 148].

Назву населеного пункту *Осовиця реконструюємо й локалізуємо, опираючись на свідчення польського історіографа П. Домбковського (згідно з яким: «*Oświęca lub Oświęce, zag. miejscowość, leżąca niegdyś koło Żubrzu, następnie las pod Żubrzą*» [23, s. 73]), а також українського історика І. Крип'якевича (який зокрема писав: «На південний схід від Персенківки був фільварок Креблівка, який заснував при кінці XIV ст. міщанин Лаврентій Кребль, власник бровару. Побіч Креблівки було село Освіча, відоме в XV в. Але пізніше обидві оселі зникають – мабуть, вони були знищені ворожими нападами. Освіча – це тепер частина лісу в ревірі (околиці, окрузі) Зубри» [7, с. 80]).

Як бачимо, це поселення, якщо вважати за повну наявну джерельну базу, проіснувало десь ~ 110 років. З огляду на структуру, в назві можемо виокремити суф. *-иця // -иці* (пол. *-ica // -ice* з їхніми різними графічними писарськими варіантами – див.). Зрештою, цей суфікс як гідронімний розглядає А. Чапля, зводячи самий ойконім до вихідного гідроніма «*Osz(-ś)wicza, dorłuw *Oszwyu*», де *-w- < *-ьv-* [22, s. 144]. Такий підхід є хибним, зважаючи хоча б на те, що (як ми це вже побачили на основі писемних свідчень) населений пункт Осовиця розташовувався на березі

¹ Худаш, М. Л. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімія утворення) / М. Л. Худаш, М. О. Демчук – Київ : Наук. думка, 1991. – С. 66–67.

р. Зубря (не ?*Ошва). Наявність форманта *-иця* дає підстави виключити й відантропонімну версію походження назви (пор. напр. ОН: спільнослов'янське Осова (XII ст.) [8, с. 145]; давньо-руське Осовикъ [14, с. 292]; суч. прізви. на Закарпатті Осовський [17, с. 420] з основою *осов-*).

Аналізований ойконім вважаємо утворенням фізіографічного характеру, що виникло внаслідок онімізації апелатива (народного географічного терміна) давньоукраїнське *осовьць* «осыпавшаяся земля по берегу, косогору, оврагъ (?)» [12, 2 (1), с. 733] (можливо, в осн. дієсл. псл. *sovati* «совати» [4, т. 4, с. 224]) шляхом метонімії з одночасною зміною роду (ч. р. > ж. р.), тобто перенесення назви території зі зсувами на мешканців, які на ній проживають. Крім того, в писемних свідченнях вдається простежити протетичний *в* місцевого говіркового характеру перед голосним *о* в записках: *Woszwice* (1375 р.) *Woschuize* (1393 р.) (див. також нашу статтю: [11]).

Пор. структурно й значеннево близькі ННП: Осовиця (Золочівський р-н Львівської обл.), Осовець (Кіровоградська обл.) [1, с. 179, 422]; Осова (хутір, Жовківський р-н Львівської обл.) [17, с. 253].

*Стародуби (с. у кол. Жидач. пов., Льв.), *Staroduby, z. lw., pow. żydacz.*, «*Staroduby in Żudaczowski*» 1375 [21, т. 1, с. 243]; *et Staroduby, Staroduby (pow. Żydacz)* 1416 [18, т. 5, с. 30, 39].

За свідченням польського історіографа XIX ст. П. Домбковського, «*wsi Staroduby w powiecie żydaczowskim niema, jednośny akt zawiera konsens na lokacje wsi, być może, że sama lokacja nie przyszła do skutku*» [23, с. 184]. Йдеться про неіснуючий населений пункт, на заснування якого був виданий відповідний документ, однак із невідомих причин цього не відбулося. Реконструйований же ойконім неіснуючого сьогодні поселення *Стародуби в наявних латиномовних джерельних записках чітко відбиває українські риси назви (відсутність *ę* у слові *-duby* (пол. *dąb* // *dęby*) при графічній передачі назальності в польській мові), яка є складним утворенням із основи прикм. укр. *старий* «який існує довгий час, давно створений; протилежне новий» [13, т. 5, с. 433; 9, с. 654; 2, т. 2, с. 568; 4, с. 197]; пол. *stary* «dawny, nie dzisiejszy, starodawny» [37, т. 3, с. 420; 6, с. 402] та ім. укр. *дуб* «багаторічне листяне дерево з міцною деревиною та плодами – жолудями» [13, т. 2, с. 428]; «раст. дубъ, *Quercus robur*» [2, т. 1, с. 451]; пол. *dąb, dęby* «bot. (quercus); drzewo z rodziny miseczkowych; drewno dębu, dębina» [37, т. 1, с. 430]. По причині відсутності номінаційної мотивації, відкидаємо можливість утворення оніма від назви рослини укр. *стародуб* (бот.) [4, т. 5, с. 399]; «раст. *Laserpitium latifolium* L.» [2, т. 4, с. 198]. Більше підстав для пояснення дає наявність у пол. мові апел. *starodąb, starodęby* «stary dąb, odwieczny dąb» [37, т. 6, с. 396]. У цьому випадку *стародубами* могли іменувати спочатку місцевість, назва якої перейшла на виникле тут поселення. Не можемо, однак, відкинути й відантропонімний варіант появи назви (< спільнослов'янська ОН: Стародубъ (1658 р.), Стародубецъ (1605 р.), Стародубовъ (1534 р.) [14, с. 372, 761]). Пор. семантично близьку ННП: Стародубівка (Донецька обл.) [1, с. 440].

*Стрілища (суч. Нові та Старі Стрілища (кол. *Стрільці / *Strzelce* [23, с. 185]) Жидачівський р-н Львівської обл.) [1, с. 178]; «*villas nostras Strzelicze*» 1375; *Strzelicze* 1416, «*de Strzelicze*» 1464, «*miasto Strzeliska*» 1768 [18, т. 2, с. 181; 18, т. 5, с. 12, 38; 18, т. 23, с. 576]; «*de Strzelcze*» 1392, «*in villa predicta Strzelicze*» 1417 (магдебурзьке право) [27, с. 7, 35]; *Strzelce* 1513 [33, т. 11, с. 463]; *Strzalce* 1564–1565 [26, с. 172]; *Strzelce* 1578 [38, с. 62]; *Strzeliska nowe* (16 w.), *z. lw. (Strzeliska Nowe)* [20]; *Strzeliska Stare, z. lw. (Strzeliska Nowe)* [20]; *Strzeliska, z. lw., pow. lw., 1604* [34, 359, с. 516–527]; *Strzeliska Nowa 1790* [31, (15 Brzezanyensis)]; *Strzeliska Stara 1790* [31, (15 Brzezanyensis)]; *Strzeliska nowe 1890* [33, т. 11, с. 463]; *Стржелиска нове / Strzeliska nowe 1905* [10, с. 50]; *Стржелиска / Strzeliska 1905* [10, с. 50]; *Strzeliska Nowe 1931–1938* [35, с. 1639]; *Strzeliska Stare 1931–1938* [35, с. 1639]; *Нові Стрілища 1968* [5, с. 363]; *Старі Стрілища 1968* [5, с. 363].

Структурно назва є складним ад'єктивно-субстантивним утворенням, що складається з базового антропогенного компонента (службової назви) *Стрілища*, та хронологічних диференційних членів *Нові* та *Старі* (< укр. *новий* «який недавно виник, з'явився, не існував раніше; недавно зроблений, створений і т. ін.» [13, т. 5, с. 433; 2, т. 2, с. 568], *старий* «який існує довгий час, давно створений; протилежне новий» [13, 9, с. 654]; [2, т. 4, с. 197]; пол. *nowy* «który świeżo powstał,

nastał; który zajął miejsce dawnego» [37, t. 3, s. 420], *stary* «dawny, nie dzisiejszy, starodawny» [37, t. 6, s. 402]). Десь із поч. XVI ст., а саме: із 1513 р. [33, t. 11, s. 463], вже йдеться про нову осаду, тобто містечко з міськими правами [24, s. 66] *Нові Стрїлиця*. Власне тоді з'являється й назва *Старі Стрїлиця* як спадкоємиця власне *Стрїлиць*. Щодо останнього, тобто опорного компонента *Стрїлиця, то його вважаємо плюральним утворенням від первинної назви *Стрїльці / *Strzelce*, в основі якої виступає апел.: укр. *стрїлець, стрїлок* «той, хто стріляє, хто вмє стріляти» [13, т. 9, с. 774, 775]; «стрїлокъ, охотникъ» [2, т. 4, с. 216]; пол. *strzelec* «ten, co umie strzelać, co strzela; myśliwy, myśliwiec» [37, t. 6, s. 476]. Так у добу феодалізму називали людей за родом їхньої професійної діяльності, тобто стрїльців (мисливців), які полювали на звірів за допомогою лука та стріл [32, s. 154]. Далі назва була дооформлена суф. *-ище* (мн. *-ища*) як вказівка на місцевість, заселену стрїльцями.

Див. також пояснення походження ойконіма: *Strzelce, Strzeliska Nowe, Strzeliska Stare* [22, s. 186]; як назва «*kulturowa*» [30, s. 111].

*Щирецька Воля (присілок селища міського типу Щирець (останнє, до речі, засноване ще в 1213 р.), Пустомитівський р-н Львівської обл. [1, с. 183]), *Wola Szczerzecka (ad Szczerzec)* 1407 [18, t. 2, s. 35, 59]; «*Szczerzecka Wola (nad rz. Szczercem), złała się z m. Szczercem*» [23, s. 84]. Назва населеного пункту ***Щирецька Воля**, що існував ще на поч. XV ст., а далі став присілком, носить локативно-антропогенний характер, містячи вказівку на його місцерозташування (поблизу населеного пункту Щирець) та вказуючи на характер поселення – *воля* «звільнення селян від кріпацтва» [13, т. 1, с. 735]. Тобто Щирецька Воля було поселенням, де проживали звільнені від феодальних податей мешканці.

Отже, на прикладі проаналізованих із погляду походження та реконструйованого місця історичної локалізації сімох ойконімів – ***Германів (1385 р.)**, ***Добро[в]тричі (1384 р.)**, ***Зушиці (1375 р.)**, ***Осовиця (1375 р.)**, ***Стародуби (1375 р.)**, ***Стрїлиця (1416 р.)**, ***Щирецька Воля (1407 р.)** – колишньої Львівської землі Руського воєводства, густота заселення якої в другій половині XIV ст., між іншим, складала 8,4 %, можемо скласти фрагмент до цілісної картини первинного заселення цих теренів та простежити, опираючись на джерельну базу, етнічні процеси, які тут відбувалися в часовому проміжку 40–41 рік (від 1375 до 1416 р.).

Стає зрозумілим, що на визначення меж цих теренів і формування системи назв поселень вплинули як географічні умови (вододіли рік, освоєння лісових просторів), так і приватновласницькі стосунки між колонізаторами (поляками, німцями) й місцевим (руським / українським) населенням.

Іншими словами, появу населених пунктів Львівської землі та систему їхніх назв слід вважати структурами постійного, тривалого характеру (з появою ще, слід гадати, в староруські часи), адаптованими лише до «потреб польської адміністрації ... і добре прилаштованими до географічних умов і умов заселення» [25, с. 293].

Література

1. Адміністративно-територіальний устрій. Українська РСР (1987). – Київ : Головна редакція УРЕ, 1987. – 504 с.
2. Словарь української мови / упор. Б. Д. Грінченко. – Київ, 1907–1909. – 4 т.
3. Демчук, М. Слов'янські особові автохтонні імена в побуті українців XIV–XVII ст. / М. Демчук. – Київ : Наук. думка, 1988. – 170 с.
4. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. – Київ : Наук. думка, 1982–2012. – 6 т.
5. Історія міст і сіл Української РСР. Львівська область. – Київ : Головна редакція УРЕ, 1968. – 979 с.
6. Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів. – Київ : Наук. думка, 1965. – 353 с.
7. Крип'якевич, І. Історичні проходи по Львові / І. Крип'якевич. – Львів : Априорі, 2009. – 116 с.
8. Морощкин, М. Я. Славянский именованослов или собрание славянских личных имен / М. Я. Морощкин. – СПб., 1867. – 213 с.
9. Опрыск, В. До питання про етнічну історію Східних Карпат X–XIII ст. / В. Опрыск // *Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu*. – Rzeszów, 1996. – С. 97–101.

10. Русско-польский и польско-русский алфавитные перечни географических названий помещенных на картѣ Галицыи и Буковины инж. Корнмана. – Киев : Издание Киевскаго Округа Путей Сообщения, 1915. – 124 с. (60 с. + 64 с.).
11. Редьква, Я. П. Протетичні голосні та приголосні в історичній ойконімії (на прикладі Галицької та Львівської земель Руського воеводства) / Я. П. Редьква // *Nowe nazwy własne – nowe tendencje badawcze*. – Kraków, 2007. – S. 369–377.
12. Срезневский, И. И. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным источникам / И. И. Срезневский. – СПб., 1893–1903. – 3 т.
13. Словник української мови. – Київ : Наук. думка, 1970–1980. – 11 т.
14. Тупиков, Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имен / Н. М. Тупиков // *Записки отделения русской и славянской археологии императорского Русского археологического общества*. – СПб., 1903. – Т. 6. – С. 58–913.
15. Українські Карпати : [Топографічна карта]. – 1:200 000. – Київ : Київська військово-картографічна фабрика, 2001.
16. Худаш, М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів) / М. Л. Худаш – Львів, 2004. – 536 с.
17. Чучка, П. П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник / П. П. Чучка. – Львів : Світ, 2005. – 704 + XLVIII с.
18. Akta grodzkie i ziemskie czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie. – Lwów, 1868–1935. – 25 t.
19. Antroponimia Polski od 16 do końca 18 wieku. – Kraków, 2007–2016. – Т. I (A–G). – 2007. – 580 s.; Т. II (H–Mą). – 2009. – 436 s.; Т. III (Mc–Pi). – 2011. – 374 s.; Т. IV (Pl–St). – 2013. – 345 s.; Т. V (St–U). – 2015. – 237 s.; Т. VI (V–Ż). – 2016. – 266 s.
20. Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przełomu z wieku 16 na 17. Dział 2: Ziemie Ruskie Rzeczypospolitej / dział opracowany przez A. Jabłonowskiego. – Warszawa–Wiedeń, 1889–1904.
21. Codex diplomaticus Poloniae. – Warszawa, 1847–1858. – 3 t.
22. Czapla, A. Nazwy miejscowości historycznej ziemi Lwowskiej. Źródła i monografie; 379 / A. Czapla. – Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lebelkiego Jana Pawła 2. – 328 s.
23. Dąbkowski, P. Podział administracyjny województwa Ruskiego i Bełskiego w XV wieku (z mapą) / P. Dąbkowski // *Zabytki dziejowe*. – Lwów, 1939. – Т. V. – 337 s.
24. Horn, M. Miejski ruch osadniczy na Rusi Czerwonej do końca XV wieku / M. Horn // *Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych*. – Warszawa; Poznań, 1974. – Т. XXXV. – S. 49–75.
25. Janeczek, A. Granice a procesy osadnicze: średniowieczna Ruś Halicka w polu interferencji / A. Janeczek // *Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu*. – Rzeszów, 1996. – S. 291–299.
26. Lustracje dóbr królewskich 16–18 wieku. Województwa Ruskie, Podolskie i Bełskie. Lustracja województw Ruskiego, Podolskiego i Bełskiego 1564–1565 / wydali K. Chłapowski i H. Żytkowicz. – Warszawa; Łódź : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992. – Część 1. – 281 s.
27. Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej od 1348 do 1607 r. / wyd. A. Prochaska. – Lwów, 1890. – 232 s.
28. Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany / pod. red. K. Rymuta i B. Czopek-Kopciuch. – Kraków, 1996–2018. – 15 t.
29. Раціч, Ј. (Іоаннъ Пачичъ). Именословъ или речникъ личны имена разны народа славенски / И. Пачичъ. – Будим : Милувукъ, 1828. – 114 с.
30. Pluskota, T. Nazwy miejscowe ziem Ruskich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w. Toponimia Ukrainy i pogranicza polsko-ukraińskiego / T. Pluskota. – Bydgoszcz, 1998. – 382 s.
31. Regna Galicie et Lodomeriae Josephi II et M. Theresiae augg. Iussu ... – 1790 r. Nomina Circulorum (numeris Chartae respondentia): 9. Przemyślienfis; 10. Samborienfis; 11. Zolkievienfis; 12. Leopoliensis; 13. Stryenfis; 14. Złoczowienfis; 15. Brzezanyenfis; 16. Staniflavovienfis; 17. Tarnopolienfis; 18. Zalefczykienfis.
32. Rymut, K. Służebne i zawodowe nazwy miejscowe w Małopolsce / K. Rymut // *Onomastica* 20. – 1975. – S. 143–168.
33. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / red. T. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski. – Warszawa, 1880–1902. – 15 t.
34. Sąd Grodzki Lwowski. Актіvní книги Львівського гродського суду Руського воеводства, що містяться в Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДАІЛ. – Фонд № 9). Цифри, що йдуть після скорочення, вказують на номер тому і номер сторінки.
35. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorialnie im właściwych władz [...]. – Przemyśl–Warszawa, 1931–1938.
36. Słownik staropolskich nazw osobowych / red. W. Taszycki. – Wrocław etc., 1965–1987. – 7 t.
37. Słownik języka polskiego / red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki. – Warszawa, 1900–1927. – 8 t.
38. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Ziemie Ruskie: Ruś Czerwona / opisana przez A. Jabłonowskiego. – Warszawa, 1902. – Т. 18, Część 1. – 198 s.

Y. Redkva

ANCIENT WESTERN UKRAINIAN OIKONYMY
(ETYMOLOGY OF DISAPPEARED PLACE NAMES OF THE FORMER LVIV LAND
OF RUSKE VOIVODESHIP, END OF THE FOURTEENTH – BEGINNING OF FIFTEENTH CENTURIES)

The article provides an etymological analysis and restored the place of historical locality of the seven historical Western Ukrainian oikonoms – *Hermaniv, *Dobro[v]trychi, *Zushytsi, *Osovytsia, *Staroduby, *Strilyscha, *Schyretska Volia – settlements of the former Lviv Land of Ruske Voivodeship from the end of the 14th – beginning of the 15th centuries (between 1375 and 1416). Oikonoms make up a fragment of integral picture of the original settlement of these lands and indicates to ethnic processes that happened here in the Middle Ages.

Keywords: oikonym, etymology, regional oikonymy, historical settlement processes, toponymic system.

УДК 81'373.2

Г. Рожай

Банска Быстрыца, Славакія

СПЕЛЕАНІМІЯ СЛАВАЦКАГА РУДАГОР'Я
З ПОГЛЯДУ ЕТНІЧНИХ І МОЎНИХ КАНТАКТАЎ¹

Целью статьи является анализ этническо-языковых факторов, влияющих на процесс именования спелеонимов на этнически смешанной территории Словацкого Рудогорья в южной и юго-восточной части Словацкой Республики. Объясняются внеязыковые аспекты проникновения иноязычных элементов и определяется мера влияния конкретных (несловацких) этнических групп, живущих на данной территории или участвующих в исследовании подземных пространств, на языковой характер спелеонимов.

Ключевые слова: ономастика, топонимика, нестандартизированные спелеонимы.

1. Уводзіны да праблематыкі. Тэрмін *спелеонім* (славац. *speleonymum*; далей таксама – SN) абазначае ўласную назву прыроднага падземнага ўтварэння, напр., пячоры, прорвы [11, с. 156]. У Асноўнай сістэме і тэрміналогіі славянскай анамастыкі (славац. *Základná sústava a terminológia slovanskej onomastiky*) яны ўключаюцца ў макрагрупу абіёнімаў, у складзе якой утвараюць найніжэйшы падклас вертыкальна арганізаванай катэгарызацыйнай структуры *тапонімы* → *геонімы* → *анайконімы* → *аронімы* (славац. *toronymá* → *geonymá* → *anojkonymá* → *oronymá*) [18, с. 66].

У артыкуле ўвага скіроўваецца на ўласныя назвы пячор і прорваў, якія размешчаны ў Славакім Рудагор'і (славац. *Slovenské rudohorie*). На ўвазе маецца самы вялікі славацкі горны хрыбет, які распасціраецца пераважна на тэрыторыі Банскабыстрыцкага і Кошыцкага краёў, з'яўляючыся складнікам Унутраных Заходніх Карпат, і падзяляецца на некалькі геамарфалагічных падсістэм. Самая вялікая колькасць падземных прастораў сканцэнтравана ў карставых падсістэмах Славакі Рай (славац. *Slovenský raj*), Муранскае пласкагор'е (славац. *Muránska planina*) (разам яны ўтвараюць т. зв. Спішска-гемерскі Карст – славац. *Spišsko-gemerský kras*) і Славакі Карст (славац. *Slovenský kras*).

Даследаваная сукупнасць спелеонімаў выбрана намi з абноўленай электроннай версіі публікацыі «Спіс пячор Славаккай Рэспублікі» (славац. *Zoznam jaskýň Slovenskej republiky*) [2], выданай у 2013 г. Зыходны фактычны матэрыял быў намi абмежаваны аб'ектамі, даўжыня або глыбіня якіх перавышае 20 м (усяго 631 аб'ект). Для фактычнага матэрыялу характэрна наяўнасць поліаніміі; за першаснай назвай (далей – PN) падземных аб'ектаў у дужках указваюцца варыянтныя назвы (далей – VN), якія, акрамя ўсяго іншага, уключаюць і несловацкія формы назваў (зафіксаваныя ў выкарыстаных намi крыніцах) або рабочыя абазначэнні, графічна перададзеныя

¹ Даследаванне рэалізавана ў рамках грантавага праекта VEGA 1/0735/19 *Speleonymá v regionálnych a socio-kultúrnych súvislostiach* (бел. Спелеонімы ў рэгіянальных і сацыякультурных сузалежнасцях).

Пераклад артыкула са славацкай мовы Вікторыі Ляшук.

ЗМЕСТ

Прадмова	4
----------------	---

НАВУКОВЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ

<i>Аліферчык Т. М.</i> Анамастычная тэрміналогія ў лінгвакагнітыўным аспекце	8
<i>Baranauskienė R., Mickienė I.</i> Nicknames of the pupils: onomasiological motivation	14
<i>Бачинська Г. В., Вербовецька О. С.</i> Заголовок як ономастичний знак особливого типу (на матеріалі творів Л. Костенко)	20
<i>Бут-Гусаім С. Ф.</i> Антрапанімічная прастора рамана Вольгі Іпатавай «Вяшчун Гедзіміна»	22
<i>Вагнер С. А.</i> Эргонімы vs урбонімы. Тэрміналагічны апарат эргонімнай лексікі	27
<i>Васильев В. Л., Вихрова Н. Н.</i> Структурно-статистические различия гидронимии Новгородско-Псковских земель и Верхнего Поднепровья	32
<i>Вербич С. О.</i> Тюркський слід у топоніміі Вінниччини	37
<i>Вільчинська Т. П.</i> Лінгвалізація теонімічнага фрейму в текстах україньскага паэта-пісьняра Степана Галябарды	42
<i>Гапоненка І. А.</i> Сучасныя беларускія анамастычныя нормы ў пісьмовай практыцы	46
<i>Генкін В. М.</i> Ойконімія Вітэбшчыны во времени и пространстве	52
<i>Голотова І. О.</i> Дынаміка правописнага традыцыйнага адтворэння іншомовных уласных назваў в Украіне напрыкінці ХХ – на пачатку ХХІ стагоддзя	57
<i>Гончаренко А. В.</i> Онимы в агнографической литературе Киевской Руси	62
<i>Дорофеенко М. Л.</i> Разряды внутригородских названий в белорусской, русской и французской терминологических системах	67
<i>Duszyński-Karabasz H.</i> Imiona chrzestne parafii katolickiej w Sadkach w II połowie XVIII wieku	71
<i>Дулова Ю. В.</i> Названия произведений искусства как объект ономастических исследований	75
<i>Єфименко І. В.</i> «Короткий історыка-этымалагічны слоўнік ойконімаў Украіны»: засады укладання та спецыфіка работы з матэрыялам	80
<i>Заіка З. М.</i> Культуралагічны аспект функцыянавання дэрывацыйных радоў адтапанімнай лексікі арэала заходнепалескіх гаворак Беларусі	84
<i>Захарова Е. В.</i> Проблемы лексикографического описания ойконимов Карелии	90
<i>Іваненка А. В.</i> Род и рожаницы	95
<i>Ільченко І. І.</i> Слоўнік «Прізвішча Надвельіколуужжа»	101
<i>Кавалёва А. В.</i> Анімзацыя як спосаб утварэння эргонімаў Мазыршчыны	106
<i>Капцова Ю. А.</i> Лінгвакультурная рэальнасць беларускага маўлення: этычная аплікацыя	109
<i>Карпенка О. П.</i> З ойконіміі Кіўшчыны: генезіс назваў	113
<i>Кахно Т. А.</i> Некаторыя асаблівасці ўрбаніміі Рэчыцы, Мазыра і Калінкавічаў	119
<i>Клімкова Л. А.</i> Библионим как знак концептуальности и интертекстуальности художественного произведения	122
<i>Колеснік Н. С.</i> Фольклорныя ўласныя назвы: тэарэтычныя та мэтадалагічныя засады вывучэння	129
<i>Копач А. І.</i> Адзінкі суперардынатнага ўзроўня катэгарызацыі ў тапаніміі Беларусі	133
<i>Королева И. А.</i> Смоленское шляхетство: историко-культурологическое и лингвистическое описание (к проблеме изучения фамилий Смоленщины)	136
<i>Королева И. А., Лысенко К. М.</i> Общность топонимов смоленско-витебского приграничья	142

Кузьмин Д. В. Русские некалендарные имена в названиях поселений, топонимии и документах Карелии. . .	148
Купчинська З. О. Онімна ареалогія: праблеми і перспектывы	153
Кураш С. Б., Юдзянкова Г. В. Некаторыя аспекты вербалізацыі анамастычнага канцэпту «Палессе» ў камунікатыўнай прасторы беларускай і рускай моў	159
Курцова В. М. Сельскія сацыяльна-вытворчыя і іншыя аб'екты: да пытання іх мікратапанімічнага статусу.	164
Леванцэвіч Л. В., Якубук Н. Р. Урбананімія горада Брэста як асаблівы фрагмент моўнай карціны свету . . .	174
Лемцюгова В. П. Беларуская антрапаніміка. Погляд на мінулае і сучаснае	179
Ліпніцкая С. В. Сучасныя тэндэнцыі беларускіх анамастыстычных даследаванняў	185
Ляшук В. М. Анамастыкон беларускіх і славацкіх народных казак: параўнальны аспект	192
Ляшчынская В. А. Тапонімы як адзінкі мовы паэзіі Янкі Купалы.	196
Мордань М. Сучасныя неафіцыйныя формы асабовых імёнаў у вёсцы Храбалы на Падляшшы.	202
Мосур О. С. Мікротопонімы Самбірскога циркулу, утворены лексикалізацыяй прыменнікова-іменніковых слоўформ.	209
Муллонен И. И. Топонимический метод в исследовании этноязыковой ситуации в олонецкой Карелии. . .	214
Одинаев Т. Н. Годонимы отантропонимного происхождения в урбанонимном пространстве современного узбекского и белорусского города (на материале названий улиц городов Термеза и Гродно)	220
Остапова И. В. Ономастическая подсистема Этимологического словаря украинского языка	227
Реткова Г. Black and white in bulgarian anthroponymic system (bulgarian personal names derived from an appellative denoting black or white)	234
Попов С. А. Лингвокультурологический потенциал исчезнувших ойконимов	240
Протацук В. А. Назвы аб'ектў образотворчаго мистецтва як аб'ект вивчэння в украінській ономастыцы	244
Ратникова И. Э. Теоретические вопросы ономастики в лингводидактическом аспекте	249
Редька Я. П. Старожитня західноукраїнська ойконімія (этымалогія зніклых назв поселень колишньої Львівскай землі Руськаго воеводства к. XIV – поч. XV ст.).	255
Рожай Г. Спелеанімія славацкага Рудагор'я з погляду этнічных і моўных кантактаў.	261
Сацукевіч І. І. Харанімы Мінска ў 2-й палове XX – пачатку XXI ст.: праблемы і перспектывы	267
Свістун Н. О. Власні асобовыя імена як аб'ект мовознавчых даследаванняў	271
Скляренко О. М. Антропанімія синонімія (тыпалогічны аспект)	275
Скрэбнева Т. В. Антропанімія горада Віцебска в 1990-е годы	280
Слесарева Т. П. Ономастическая лексика как средство репрезентации малой родины в поэзии Белорусского Поозерья	286
Слівец В. Р. Мастацка-стылістычныя прыёмы этымалагізацыі онімаў у творах беларускай літаратуры	292
Сокіл-Клепар Н. В. Мікротопонімы в туристычным прасторы Карпат	296
Супрун В. И. Соотношение научного и популярного изложения в современном ойконимическом словаре	301
Сянкевіч Н. М. Тапанімікон беларускай літаратуры XIX ст.: вопыт лексікаграфічнага апісання	306
Ткаченко Н. В. Ономастычны рэаліі в романі Грыгорія Лютыя «Мама-Марія»	312
Сітка Л. Antroponomastykon historycznego Podlasia – dziedzictwo polsko-białorusko-litewskiego pogranicza językowego	316
Шклярый В. А. Раман Анатоля Казловіча «Каб ды калі б» як багатая крыніца мікратапанімаў вёскі Горск Бярозаўскага раёна	322
Шульгач В. П. Архаічна ойконімія Воліні	325
Шур В. В. Малая радзіма ў псеўданімах Янкі Купалы і Якуба Коласа	329
Шур В. В. Зніклыя тыпы пасяленняў і айконімаў Беларусі	334
Ялынцава І. У. Састаўныя беларускія айконімы з колеравым кампанентам	340
Янковяк М. Тапонімы на беларуска-латвійскім памежжы як адлюстраванне гістарычна-этнічных кантактаў	344
Яцый В. О. До этимологии ойконима Терло	355

МАТЭРЫЯЛЫ ДА СЛОЎНІКА

<i>Анісім А. М.</i> Мікратапанімія вёскі Чарнявічы Баранавіцкага раёна Брэсцкай вобласці	359
<i>Кошчанка У. А., Ліпніцкая С. В., Шклярый В. А.</i> 3 мікратапаніміі Любаншчыны	360
<i>Сініла А. М.</i> Тапонімы ваколіц вёсак Калюга 1 і Калюга 2 Бярэзінскага раёна і мясцовыя антрапонімы . . .	387
<i>Смірнова І. Ю.</i> Прозвішчы жыхароў вёскі Неглюбка Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці канца XVIII–XX ст.(паводле матэрыялаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, Дзяржаўнага архіва Бранскай вобласці).	390